

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ
माननीय न्यायाधीश श्री केदारप्रसाद चालिसे
आदेश

०७०-WO-०६२१

मुद्दा:- उत्प्रेषण।

काठमाडौं जिल्ला, काठमाडौं महानगरपालिका वडा नं.२३ बस्ने राजकृष्ण श्रेष्ठ..१	
ऐ.ऐ. बस्ने विनयमान श्रेष्ठ	१
ऐ.ऐ. बस्ने प्रकाशमान श्रेष्ठ	१
ऐ.ऐ. बस्ने सावित्री श्रेष्ठ	१
ऐ.ऐ. बस्ने भरतकृष्ण श्रेष्ठ	१
ऐ.ऐ. बस्ने श्रीकृष्ण श्रेष्ठ	१
ऐ.ऐ. बस्ने शिवकृष्ण श्रेष्ठ	१
ऐ.ऐ. बस्ने हृदयकृष्ण श्रेष्ठ	१
ऐ.ऐ. बस्ने केशवकृष्ण श्रेष्ठ	१
ऐ.ऐ. बस्ने मोहनकृष्ण श्रेष्ठ	१
ऐ.ऐ. बस्ने विजयकुमार के.सी.	१
ऐ.ऐ. बस्ने राजेशकुमार के.सी.	१

निवेदक

विरुद्ध

श्री आन्तरिक राजस्व विभाग, लाजिम्पाट काठमाडौं	१
श्री आन्तरिक राजस्व कार्यालय, क्षेत्र नं. २ बबरमहल काठमाडौं	१

विपक्षी

नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा ३२ तथा १०७(२) बमोजिम यसै अदालतको अधिकारक्षेत्र भित्र पर्ने प्रस्तुत रिट निवेदनको संक्षिप्त तथ्य एवं ठहर यसप्रकार छः-

हामी निवेदक तथा हामीहरूको पुर्खाको नाउँमा साविकमा रन्जना डिलक्स थ्रियटर पछि रन्जना सिनेमा हल कायम भएको साझेदारी फर्म दर्ता रही संचालनमा आएकोमा साझेदारी फर्म संचालन गर्न नसक्ने भएकोले घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय काठमाडौंको मिति २०६५।५।१८ को निर्णयबाट विघटन भएको थियो। साझेदारी फारम विघटन भएपछि साझेदारहरूको हक हुन आएको रन्जना सिनेमा हलको नाउँमा रहेको काठमाडौं जिल्ला काठमाडौं महानगरपालिका वडा नं. २४ कि.नं. ३५० क्षेत्रफल ५-६-०-१ जग्गा कित्ताकाट भई कि.नं. १६१९ क्षेत्रफल ०१२६४.३९ वर्गमिटर रामकृष्ण श्रेष्ठ, राजकृष्ण श्रेष्ठ, सावित्री श्रेष्ठ, महादेवी श्रेष्ठ, विनयमान श्रेष्ठ, प्रकाशमान श्रेष्ठ, शिवकृष्ण श्रेष्ठ, केशवकृष्ण श्रेष्ठ, मोहनकृष्ण श्रेष्ठ, विजयकुमार के.सी., जयकुमार के.सी., श्रीकुमार के.सी., राजेशकुमार के.सी.को नाउँमा मालपोत कार्यालय डिल्लीबजार काठमाडौंबाट मिति २०६५।१०।१० मा नमसारी दा.खा. भएको थियो। तदनुसार नामसारी दा.खा. हुँदा तत्काल प्रचलित कानूनबमोजिम रजिष्ट्रेशन सरहको राजस्व रु.९,४२,६६१।९५ पैसा भुक्तानी गरेका थियौं। आय कर ऐन, २०५८ को दफा २(क)(१)(३) मा कुनै व्यक्तिको साझेदार तथा कुनै निकायको आयको पचास प्रतिशत वा सोभन्दा बढी हिस्सा नियन्त्रण गर्ने वा प्राप्त गर्ने व्यक्तिलाई सम्बद्ध व्यक्ति हुने व्यवस्था छ। ऐ.को दफा ४५(१) मा सम्बद्ध व्यक्ति बीचको हस्तान्तरणमा सम्पत्ति भवन र जग्गाको बजारमूल्य स्वतन्त्र मूल्याङ्कनकर्ताद्वारा मुल्याङ्कन गराउँदा रु.३४,४३,६०,०००।- कायम भएको थियो। उक्त बजार मूल्यमा सम्पत्तिको घट्दो हास प्रणालीमा कायम भएको तत्कालिन किताबी मूल्य रु.२,५६,१७,४६२ कट्टा गरी रु.३१,८७,४२,५२७।१० पैसा लाभ कायम भएको थियो। सो रकममा अन्य हासयोग्य सम्पत्तिको आय रु.५,८६,८७३।३७ पैसा र बहाल आय रु.१,२२,०००।- थप भई कुल आय रु.३१,९४,५१,५००।३७ पैसा कायम भएको थियो सो रकममा हास खर्च रु.९,७८,९७५।०३ पैसा र सामान्य खर्च कट्टी रु.२,७२,८७४।२२ पैसा घटाई रु.३१,८१,९९,६५१।१२ पैसा करयोग्य आय कायम भएको थियो।

कुनै आय वर्षको आंशिक अवधिमा फर्म (करदाता) विघटन भएमा आंशिक अवधिको कर विवरण पेश हुन सक्दछ। सोही अनुसार रन्जना सिनेमा हालको मिति २०६५।४।१ देखि मिति २०६५।१०।१० सम्मको आय विवरण मिति २०६७।४।१२ मा आन्तरिक

राजस्व कार्यालय क्षेत्र नं. २ बबरमहल काठमाडौंमा ऐनको दफा ९९(१) बमोजिम पेश गरिएको थियो। उक्त आय विवरण साथ ऐनको अनुसूची १ को दफा २(११) बमोजिम २५% का दरले लागने आय कर रु.७,९५,४९,९१२।- र सोमा लागने विलम्ब बापतको रकम समेत भुक्तानी गरिएको छ।

हामी निवेदकहरूका नाउँमा स्वामित्व भएको घरजग्गा निवेदक मध्ये केशवकृष्ण श्रेष्ठ समेत जना ९ ले कि.नं. १६२० क्षेत्रफल ०१४७२.७२ वर्गमिटर जग्गा र सोमा बनेको भवन सोको लिग लगापात समेत मिति २०५६।१२।७ मा र.नं. ७३३१ को राजिनामाको लिखतबाट रन्जना ट्रेड सेन्टर प्रा.लि.लाई रु.२८,४९,००,०००।- मा बिक्री गरेका थियौं। त्यसैगरी रामकृष्ण श्रेष्ठ समेत जना ६ ले कि.नं. १६१९ क्षेत्रफल ०१२६४.३९ वर्गमिटर जग्गा र सोमा बनेको भवन र सोको लिग लगापात समेत मिति २०६६।३।४ मा र.नं. ९३५३क को राजिनामाको लिखतबाट रु.३५,००,००,०००।- मा ऐ. कम्पनीलाई बिक्री गरेका थियौं। ऐनको दफा २(द) बमोजिम उल्लेखित सम्पत्ति “गैर व्यवसायिक करयोग्य सम्पत्ति” हुने भएकोले उक्त सम्पत्ति निसर्गबाट प्राप्त लाभमा तत्कालिन आर्थिक ऐन, २०६६ बमोजिम १० % पूँजीगत लाभकर लागने भएकोले भुक्तानी गरिसकेका छौं।

प्रत्यर्थी मध्येको आन्तरिक राजस्व कार्यालय क्षेत्र नं. २ काठमाडौंबाट मिति २०७०।११।८ मा विघटित साझेदारी फर्मको संशोधित कर निर्धारण गर्नु नपर्ने भए जवाफ एवं प्रमाण पेश भन्ने पत्र प्राप्त भयो। तत् सम्बन्धमा उल्लेखित विवरण एवम् हदम्याद समेतको आधारमा संशोधित कर निर्धारण हुन नसक्ने भनी प्रत्यर्थी कार्यालयलाई जानकारी गराउँदा कानूनबमोजिम नै सूचना जारी भएको हो र सूचनाबमोजिम नै कर निर्धारण हुन्छ भन्ने जवाफ दियो। कानूनले कर निर्धारण हुन सक्ने अवधि किटान गरेकोमा उक्त हदम्याद नघाई कर निर्धारण हुन नसक्ने, साझेदारी फर्म विधिवत विघटन भएपछि व्यक्तिको स्वामित्व पश्चातको कारोबारलाई फर्मकै कारोबार भनी कर निर्धारण हुन नसक्ने सो प्रतिकूल कर निर्धारण भएको ठूलो रकम दाखिला गरेर मात्रै नियमित उपचार आफैमा अप्रभावकारी र बोझिलोसमेत हुने अवस्था छ। प्रत्यर्थीबाट जारी सूचना आय कर ऐन, २०५८ को दफा ९६, ९९(१) (२), १०६(३)(क) प्रतिकूल छ।

करदाताले पेश गरेको आय विवरणमा आय कर ऐन, २०५८ को दफा १०१(१) बमोजिम न्यायोचित आधारमा प्रत्यर्थीबाट संशोधित कर निर्धारण गर्ने हदम्याद कानूनमा स्पष्ट किटान गरिएको छ। आय कर ऐनको दफा १०१(३) मा ऐ.को दफा ९९ बमोजिम कर निर्धारण भएकोमा आय विवरण पेश गर्नुपर्ने मितिले ४ वर्षभित्र संशोधित कर निर्धारण गर्ने अधिकार प्रत्यर्थीलाई रहेको छ। कानूनमा उल्लेखित अवधि नघाई संशोधित कर निर्धारणको कारवाही र कर निर्धारण गर्ने अधिकार प्रत्यर्थीलाई हुन सक्दैन।

रन्जना ट्रेड सेन्टर प्रा.लि. एक छुट्टै कानूनी व्यक्ति हो। यसका शेयरधनी यो कम्पनीको कारोबार, सम्पत्ति र व्यक्तित्व फरक फरक हुन्छन्। कम्पनीका शेयरधनी र हामी केही निवेदकहरू बीच फर्म विघटन हुनु अगावै भएको कारोबारलाई विघटित फर्मको कारोबार भन्न मिल्दैन। उक्त कारोबार उनाउ प्रयोजनको लागि भएको पेश भएको सम्झौता र तदनुसार कारोबार नभएपछि उपयुक्त र कानूनी बैकिङ प्रणालीबाट फिर्ता भएको तथ्यले समेत एकिन गर्दछ। तसर्थ मनोगत रूपमा अन्य व्यक्ति बिचको कारोबारलाई विघटित फर्मको कारोबार भनिएको कम्पनी ऐन, २०६३ को दफा ७ प्रतिकुल छ। हासयोग्य सम्पत्तिको हास आधारभन्दा बढिको रकम मात्रै आयमा समावेश हुने ऐनको दफा ७(२)(घ) र अनुसूची -२ को दफा ४(१) मा व्यवस्था छ। साझेदारी फर्म विघटन भै हास योग्य सम्पत्ति साझेदारमा हस्तान्तरण भै सोमा भएको लाभमा कर भुक्तानी भैसकेको अवस्थामा पुनः सोही सम्पत्ति हस्तान्तरण भएको मानी दोहोरो कर लाग्ने होइन। यसप्रकार कर निर्धारणको अवधि समाप्त भई सकेपछि एक वर्गमा पर्ने सम्पत्ति र छुट्टै कारोबारलाई अर्को व्यक्ति र वर्गमा पारी विघटित फर्मको कारोबार भनी कर निर्धारण गर्न जारी सूचनाबाट निवेदकहरूको नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १२(३) (च), १३(१), १९(१) र ८९(१) द्वारा प्रदत्त मौलिक हक एवम् संवैधानिक हक र सूचना आय कर ऐन, २०५८ को दफा १०१(३)(क) बमोजिम कानूनी हकमा आघात पुऱ्याउने कार्य भएको छ।

प्रत्यर्थीबाट म्याद नघाई अनधिकृत रूपमा संशोधित कर निर्धारण गर्न जारी सूचनाबाट निवेदकको मौलिक एवम् कानूनी हकमा आघात पुऱ्याएको हुनाले प्रत्यर्थीहरूबाट जारी मिति २०७०।१०।२९ को निवेदकलाई मिति २०७०।११।८ मा तामेल भएको

आय कर ऐन, २०५८ को दफा १०१(६) बमोजिमको सूचना र सोको आधारमा भविष्यमा हुने अन्य काम कारवाही एवम् निर्णय समेत उत्प्रेषणको आदेशबाट बदर गरी सूचनामा उल्लेखित आ.व. २०६४/०६५ तथा विघटित फर्मको अन्तिम आ.व. २०६५/०६६ समेतको आय कर ऐन, २०५८ को दफा १०१(३) को अवधि प्रतिकूल कर निर्धारण गर्ने र कर असुली सम्बन्धी काम कारवाही नगर्नु नगराउनु भनी नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा ३२ र १०७(२) बमोजिम प्रतिषेध लगायत जो चाहिने आज्ञा वा पूर्जि जारी गरी उचित र पूर्ण न्याय पाउन अन्तरिम आदेशसमेत जारी गरिपाउँ भन्नेसमेत ब्यहोराको रिट निवेदन दाबी।

निवेदकको मागबमोजिमको आदेश जारी हुन नपर्ने भए लिखित जवाफ पेश गर्नु भनी विपक्षीहरूलाई सूचना पठाई लिखित जवाफ आएपछि वा अवधि नाघेपछि नियमबमोजिम पेश गर्नु भन्नेसमेत ब्यहोराको यस अदालतको आदेश।

विपक्षी मध्येका आन्तरिक राजस्व कार्यालय काठमाडौं क्षेत्र नं. २ बाट मिति २०७०।१०।२९ मा जारी भएको संशोधित कर निर्धारणको सूचना आ.व. २०६४/०६५ को आर्थिक वर्षको भएको र आय कर ऐन, २०५८ को दफा १०१(३) मा विभागले उपदफा (१) वा (२) बमोजिम कर निर्धारण गर्दा चार वर्षभित्र गरी सक्नुपर्ने गरी कानुनी व्यवस्था रहेको परिप्रेक्ष्यमा आय कर ऐन, २०५८ को दफा ९९ बमोजिम आ.व. २०६४/०६५ को आय विवरण सम्बन्धमा मिति २०७०।१०।२९ मा मात्र विपक्षी आन्तरिक राजस्व कार्यालय, काठमाडौं क्षेत्र नं. २ बाट प्रकाशित संशोधित कर निर्धारणको सूचना आय कर ऐन, २०५८ को दफा १०१(३) ले तोकेको ४ वर्षको अवधि भित्र प्रकाशित भएको नदेखिएकोले यसमा हदम्याद सम्बन्धी प्रश्न विचारणीय देखिँदा प्रस्तुत निवेदनको टुंगो नलागेसम्म विपक्षी आन्तरिक राजस्व कार्यालय, काठमाडौं क्षेत्र नं. २ को मिति २०७०।१०।२९ मा जारी भै मिति २०७०।११।८ मा तामेल भएको सूचना तत्काल कार्यान्वयन नगर्नु नगराउनु यथास्थितिमा राख्नु भनी विपक्षीहरूको नाममा अन्तरिम आदेश जारी गरिदिएको छ भन्नेसमेत ब्यहोराको यस अदालतको मिति २०७०।११।२९ को आदेश।

विपक्षी निवेदकहरूले संचालन गरेको रन्जना सिनेमा हलको आय कर तर्फको कारोबारको कर परीक्षण अनुसन्धान गर्ने क्रममा गलत ढंगबाट कर निर्धारण गरी आय विवरण पेश गरेको देखिन आएको हुँदा यस कार्यालयको मिति २०७०।१०।२६ को स्वीकृत अनुसन्धान प्रतिवेदनका आधारमा यस कार्यालयबाट प.सं. २०७०/७१ च.नं. २०८७ मिति २०७०।१०।२९ मा बुझिलिनु भएको हो। विपक्षी निवेदकहरूका नाममा छुट्टाछुट्टै संशोधित कर निर्धारण सूचना जारी गरिएको होइन। निजहरूले संचालन गरेको रन्जना सिनेमा हलको आ.व. २०६५/०६६ को आय कर तर्फको कारोबारको छानबिन अनुसन्धान गरी संशोधित कर निर्धारणको सूचना जारी गरिएको हो। पछि यस कार्यालयाट जारी गरिएको उक्त सूचनाको तेश्रो हरफमा आ.व. २०६५/०६६ हुनुपर्नेमा भुलबस आ.व. २०६४/०६५ उल्लेख हुन गएको देखिएकोले उक्त सूचनामा आ.व. २०६४/०६५ को सट्टा आ.व. २०६५/०६६ कायम गरी यस कार्यालयको प.सं. २०७०/०७१ च.नं. २२३६ मिति २०७०।११।२० मा संशोधित कर निर्धारण आदेश पुनः जारी गरिएको सो संशोधित कर निर्धारणको सूचना विपक्षी निवेदकहरूले संचालन गरेको रन्जना सिनेमा हललाई बुझाउन खोज्दा निजले बुझ्न नमानेकोले तामेल हुन नसकेको र पछि सम्मानित अदालतबाट अन्तरिम आदेश जारी भएको हुँदा उक्त पत्र यथास्थितिमा रहेको छ।

आय कर ऐन, २०५८ को १०१(३) बमोजिम विभागले संशोधित कर निर्धारण गर्दा सामान्यतः ४ वर्ष भित्र गर्नुपर्ने व्यवस्था भएको भएतापनि सोही ऐनको दफा १०१(४) मा “उपदफा (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि जालसाजीले गर्दा कुनै व्यक्तिको कर निर्धारण गलत ढंगले भएको रहेछ भने जुनसुकै बखत विभागले त्यस्तो कर निर्धारणमा संशोधन गर्न सक्नेछ। यसरी संशोधन गर्दा जालसाजी गरी विवरण राखेको वा कर निर्धारण गरेको जानकारी प्राप्त भएको एक वर्षभित्र संशोधन गरिसक्नुपर्नेछ” भन्ने कानूनी व्यवस्था गरेकोले सोही कानूनी व्यवस्थाबमोजिम रन्जना सिनेमा हलको आ.व. २०६५/६६ को आय विवरणको विस्तृत अनुसन्धान गर्दा विपक्षी करदाताले गलत ढंगले कर निर्धारण गरेको देखिएकोले आय कर ऐन, २०५८ को दफा १०१(४) बमोजिम संशोधित कर निर्धारण गर्न सफाईको मौकाका लागि सूचना जारी गरिएको हुँदा आय कर ऐन, २०५८ को दफा १०१(३) बमोजिम ४(चार) वर्षको म्याद नाघी कर निर्धारण आदेश जारी भएको भन्ने मात्र आधार लिई प्रचलित कानून बमोजिम भईरहेको कामकारवाहीलाई यथास्थितिमा राख्ने

गरी मिति २०७०।११।२१ मा जारी भएको अन्तरिम आदेश त्रुटिपूर्ण हुँदा उक्त अन्तरिम आदेश खारेज गरिपाउँ।

रन्जना सिनेमा हल एक साझेदारी फर्म भएको र सो हलको नाममा दर्ता कायम भएको जग्गा हल व्यवसायिक सम्पत्ति भएको र सो जग्गामा रहेको भवन हल हासयोग्य सम्पत्ति हुने भएको हुँदा सो हलको नाममा मालपोत कार्यालयमा दर्ता कायम भएको कित्ता नं. ३५० क्षेत्रफल ५-६-०-१ रोपनी जग्गा निसर्ग हुँदा प्राप्त हुने आयमा आय कर ऐन, २०५८ को दफा ३८ बमोजिमको खर्च कट्टा गरी सोही ऐनको दफा ३९ बमोजिम सम्पत्तिको बिक्रीमा प्राप्त खुद लाभलाई आय कर ऐन, २०५८ को दफा ७(२)(ग) बमोजिम आयमा समावेश गरी संशोधित कर निर्धारण गर्नुपर्ने भएको हुँदा १५ दिनको म्याद दिई संशोधित कर निर्धारणको सूचना पठाइएको हो। अन्तिम रूपमा कर निर्धारण गर्ने निर्णय भएको हैन।

आय कर ऐन, २०५८ को दफा १०१ बमोजिम विभागले संशोधित कर निर्धारण गर्न सक्ने व्यवस्था छ। विपक्षी रिट निवेदकका सम्बन्धमा संशोधित कर निर्धारण आदेश जारी भईसकेको छैन। कर निर्धारण आदेश जारी हुने वा नहुने भन्ने विषय विचारणीय अवस्थामै रहेको छ। विपक्षी निवेदकले संशोधित कर निर्धारणको सूचनाको जवाफ दिएपछि वा दिने म्याद समाप्त भएपछि मात्र संशोधित कर निर्धारण आदेश जारी गर्ने वा नगर्ने भन्ने निर्णय हुने हुन्छ। संशोधित कर निर्धारण गर्ने निर्णय भएको अवस्थामा पनि त्यस्तो निर्णयमा चित्त नबुझेमा सो निर्णय उपर आय कर ऐन, २०५८ को दफा ११५ बमोजिम आन्तरिक राजस्व विभागमा प्रशासकीय पुनरावलोकनको निवेदन दिन सकिने र आन्तरिक राजस्व विभागले गरेको निर्णयमा चित्त नबुझेमा सोही ऐनका दफा ११६(१) बमोजिम राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन दिन सकिने कानूनी व्यवस्था रहेको छ। यसरी प्रचलित कानूनमा वैकल्पिक उपचारको बाटो भएको अवस्थामा सो व्यवस्थालाई अवलम्बन नगरी विपक्षी रिट निवेदकले सिधै सम्मानित अदालत समक्ष उत्प्रेषण समेतको रिट निवेदन दायर गर्नु भएको छ। अतः उपरोक्त बुँदाहरूमा उल्लेखित तथ्यगत कानूनी आधार प्रमाणहरूबाट रिट निवेदन खारेज गरिपाउँ भन्नेसमेत ब्यहोराको आन्तरिक राजस्व कार्यालय काठमाडौं

क्षेत्र नं. २ बबरमहल काठमाडौंको तर्फबाट प्रमुख कर प्रशासक डिल्लीप्रसाद शिवाकोटीको लिखित जवाफ ।

विपक्षी निवेदकहरूले संचालन गरेको रन्जना सिनेमा हलको आय कर तर्फको कारोबारको कर परीक्षण अनुसन्धान गर्ने क्रममा गलत ढंगबाट कर निर्धारण गरी आय विवरण पेश गरेको देखिन आएको हुँदा आन्तरिक राजस्व कार्यालय क्षेत्र नं. २ बाट मिति २०७०।१०।२६ को स्वीकृत अनुसन्धान प्रतिवेदनका आधारमा आन्तरिक राजस्व कार्यालय क्षेत्र नं. २ बाट मिति २०७०।१०।२६ को स्वीकृत अनुसन्धान प्रतिवेदनका आधारमा आन्तरिक राजस्व कार्यालय क्षेत्र नं. २ को प.सं. २०७०/०७१ च.नं. २०८७ मिति २०७०।१०।२९ मा संशोधित कर निर्धारण सूचना जारी गरिएकोमा उक्त सूचना विपक्षी निवेदकले मिति २०७०।११।८ म बुझिलिनु भएको रहेछ। विपक्षी निवेदकहरूका नाममा छुट्टाछुट्टै संशोधित कर निर्धारण सूचना जारी गरिएको होइन। निजहरूले संचालन गरेको रन्जना सिनेमा हलको आ.व. २०६५/०६६ को आय कर तर्फको कारोबारको छानबिन अनुसन्धान गरी संशोधित कर निर्धारणको सूचना जारी गरिएको हो।

आय कर ऐन, २०५८ (सं.स.) को १०१(३) बमोजिम विभागले संशोधित कर निर्धारण गर्दा सामान्यतया ४ वर्ष भित्र गर्नुपर्ने व्यवस्था भएको भएतापनि सोही ऐनको दफा १०१(४) को उपदफा (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि जालसाजीले गर्दा कुनै व्यक्तिको कर निर्धारण गलत ढंगले भएको रहेछ भने जुनसुकै बखत विभागले त्यस्तो कर निर्धारणमा संशोधन गर्न सक्नेछ। यसरी संशोधन गर्दा जालसाजी गरी विवरण राखेको वा कर निर्धारण गरेको जानकारी प्राप्त भएको एक वर्षभित्र संशोधन गरिसक्नुपर्नेछ भन्ने कानूनी व्यवस्था गरेकोले सोही कानूनी व्यवस्थाबमोजिम रन्जना सिनेमा हलको आ.व. २०६५/०६६ को आय विवरणको विस्तृत अनुसन्धान गर्दा विपक्षी करदाताले संशोधित कर निर्धारण गर्न सफाईको मौकाका लागि दफा १०१(६) बमोजिमको सूचना जारी गरिएको हो।

विपक्षी रिट निवेदकका सम्बन्धमा संशोधित कर निर्धारण आदेश जारी भईसकेको छैन। कर निर्धारण आदेश जारी हुने वा नहुने भन्ने विषय विचारणीय अवस्थामै रहेको छ। विपक्षी निवेदकले संशोधित कर निर्धारणको सूचनाको जवाफ दिएपछि वा दिने म्याद समाप्त

भएपछि मात्र संशोधित कर निर्धारण आदेश जारी गर्ने वा नगर्ने भन्ने निर्णय हुने हुन्छ। संशोधित कर निर्धारण गर्ने निर्णय भएको अवस्थामा पनि त्यस्तो निर्णयमा चित्त नबुझेमा सो निर्णय उपर आय कर ऐन, २०५८ को दफा ११५ बमोजिम आन्तरिक राजस्व विभागमा प्रशासकीय पुनरावलोकनको निवेदन दिन सकिने र आन्तरिक राजस्व विभागले गरेको निर्णयमा चित्त नबुझेमा सोही ऐनको दफा ११६(१) बमोजिम राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन दिन सकिने कानूनी व्यवस्था रहेको छ। यसरी प्रचलित कानूनमा वैकल्पिक उपचारको बाटो भएको अवस्थामा सो व्यवस्थालाई अवलम्बन नगरी विपक्षी रिट निवेदकले सिधै सम्मानित अदालत समक्ष उत्प्रेषण समेतको रिट निवेदन दायर गरेकोले रिट निवेदन खारेज गरिपाउँ भन्नेसमेत व्यहोराको आन्तरिक राजस्व विभागको लिखित जवाफ।

नियमबमोजिम दैनिक मुद्दा पेशी सूचीमा चढी पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको मिसिल अध्ययन गरियो। रिट निवेदकको तर्फबाट उपस्थित विद्वान वरिष्ठ अधिवक्ता त्रय श्री हरिहर दाहाल, श्री पूर्णमान शाक्य र श्री वसन्तराम भण्डारी तथा विद्वान अधिवक्ता त्रय श्री प्रकृत श्रेष्ठ, श्री शरदप्रसाद कोईराला र श्री गोपालप्रसाद आचार्यले प्रत्यर्थी आन्तरिक राजस्व कार्यालय क्षेत्र नं. २ काठमाडौँबाट मिति २०७०।११।८ मा विघटित साझेदारी फर्मको संशोधित कर निर्धारण गर्नुपर्ने हुँदा संशोधित कर निर्धारण गर्नु नपर्ने भए जवाफ र प्रमाण पेश गर्नु भन्ने पत्र पठाएको देखिन्छ। संशोधित कर के आधारमा निर्धारण गर्नु परेको हो त्यसको विस्तृत आधार र कारण आन्तरिक राजस्व कार्यालय क्षेत्र नं. २ ले खुलाउन सकेको छैन। उक्त कार्यालयको तर्फबाट पेश भएको लिखित जवाफमा जालसाजीले गर्दा गलत ढंगले कर निर्धारण भएको हुँदा कार्यालयले संशोधित कर निर्धारण गर्नु परेको उल्लेख गरेको भएतापनि निवेदकलाई बुझाएको म्यादमा कारण उल्लेख गरेको छैन। संशोधित कर निर्धारण गर्ने निर्णय भई सकेको अवस्थामा आन्तरिक राजस्व विभागमा निवेदन दिने उक्त विभागले गरेको निर्णयमा चित्त नबुझे राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन दिन सक्ने कानूनी व्यवस्था छ। तर निर्णय पूर्व नै प्रत्यक्ष कानूनको त्रुटि हुने गरी सूचना दिएको आधारमा रिटको माध्यमबाट उपचार खोजिएको छ। आय कर ऐन, २०५८ को दफा १०१(३) मा ऐ.को दफा ९९ बमोजिम कर निर्धारण भएकोमा आय विवरण पेश गर्नुपर्ने मितिले ४ वर्षभित्र संशोधित कर निर्धारण गर्ने अधिकार प्रत्यर्थीलाई रहेको छ। ४ वर्षको म्याद नाघेपछि प्रत्यर्थीलाई कर निर्धारण गर्ने अख्तियारी कानूनले प्रदान गरेको छैन।

जालसाजी गरेको भए १ वर्षभित्र संशोधित कर निर्धारण गरिसक्नुपर्ने कानूनी व्यवस्था छ। १ वर्ष भित्र कुनै प्रश्न उठाउन सकेको छैन मागबमोजिम रिट जारी हुनुपर्छ। रन्जना सिनेमा हलका साझेदारहरु बीच सल्लाह भई मिति २०६५।२।१० मा फर्म विघटन गर्ने निर्णय गरेको र घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय काठमाडौंको मिति २०६५।५।१८ को निर्णयबाट विघटन भएको हो। फर्म विघटन भएपछि साझेदारहरुले आ-आफ्नो हिस्साको जग्गा र घर आ-आफ्नो नाममा नामसारी गरी फर्मको कर तिरी फरफारक गरी २५ प्रतिशतको दरले लाग्ने आय कर र सोमा लाग्ने विलम्ब बापत रकम समेत भुक्तानी गरिएको छ। निवेदकहरुले आफ्नो स्वामित्वमा आएको घरजग्गा रन्जना ट्रेड प्रा.लि.लाई बिक्री गरेको हो। उक्त सम्पत्ति गैर व्यवसायिक करयोग्य सम्पत्ति हुने भएकाले उक्त सम्पत्ति निसर्गबाट प्राप्त लाभमा तत्कालिन आर्थिक ऐन, २०६६ बमोजिम दश प्रतिशत पूँजिगत लाभ कर लाग्ने हुँदा सो कर निवेदकहरुले भुक्तानी गरिसक्नु भएको छ। साझेदारी फर्म विघटन भएको दिनको बजार मूल्य अनुसार रु.३४,४३,६०,०००।- करयोग्य आय कायम गरी सस्थागत कर चुक्ता भईसकेकोले सो हदसम्मको रकम मात्र लागत कायम हुन्छ। सोभन्दा बढी प्राप्त भएको रकम मात्र पूँजिगत लाभ कर प्रयोजनको लागि लाभ हुन्छ। एक करोडसम्म पूँजिगत लाभकर नलाग्ने भएकाले उक्त रकम कटाई पूँजिगत लाभ कर योग्य लाभ कर भुक्तानी गरिसकेका छौं। साझेदारी फर्म विधिवत विघटन भएपछि व्यक्तिको स्वामित्व पश्चातको कारोबारलाई फर्मकै कारोबार भनी कर निर्धारण गर्न समेत मिल्दैन। निवेदकहरुको मागबमोजिम रिट जारी गरिपाउँ भनी बहस गर्नुभयो। प्रत्यर्थीहरुको तर्फबाट उपस्थित विद्वान उपन्यायाधिवक्ता श्री हरिशंकर घिमिरेले विपक्षी निवेदकहरुले संचालन गरेको रन्जना सिनेमा हलको कारोबारको कर परीक्षण अनुसन्धान गर्ने क्रममा गलत ढंगबाट कर निर्धारण गरी आय विवरण पेश गरेको देखिन आएको हुँदा आन्तरिक राजस्व कार्यालयको मिति २०७०।१०।२६ को स्वीकृत अनुसन्धान प्रतिवेदनका आधारमा कर छली भएको जानकारी प्राप्त भएपछि रन्जना सिनेमा हलको नाममा सूचना गरी भएको हो। व्यक्तिहरुको नाउँमा सूचना जारी भएको छैन। रिट निवेदनमा आउने विपक्षी निवेदकहरुको हकदैया नभएकोले रिट खारेज गरिपाउँ। आय विवरण पेश गरी निर्धारण गरिने स्वयम् कर प्रणाली आधिकारिक निकायबाट परीक्षण नगरुन्जेल आधिकारिक विवरण मानिदैन। आन्तरिक राजस्व विभागमा उजुरी गरी उक्त विभागबाट भएको निर्णय चित्त

नबुझे सो निर्णय उपर राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन गर्ने प्रचलित कानूनको बैकल्पिक उपचारको बाटो अवलम्बन नगरी सिँधै रिट निवेदन दायर गरेको हुँदा रिट निवेदन खारेज गरिपाउँ भनी बहस गर्नुभयो।

आन्तरिक राजस्व कार्यालय क्षेत्र नं. २ काठमाडौँबाट मिति २०७०।१०।२९ जारी भई मिति २०७०।११।८ मा तामेल भएको संशोधित कर निर्धारणको सूचना उत्प्रेषणको आदेशले बदर गरी आय कर ऐन, २०५८ को दफा १०१(३) को समय अवधि व्यतित गरी कर निर्धारण गर्ने र कर असुली सम्बन्धी काम कारवाही नगर्नु नगराउनु भनी प्रत्यर्थीका नाउँमा प्रतिषेध लगायत जो चाहिने आज्ञा आदेश वा पूर्जा गरिपाउँ भन्ने रिट निवेदन दाबी र विपक्षी निवेदकहरूले संचालन गरेको रन्जना सिनेमा हालको आय कर तर्फको कारोबारको कर परीक्षण अनुसन्धान गर्ने क्रममा गलत ढंगबाट कर निर्धारण गरी आय विवरण पेश गरेको हुँदा यस कार्यालयको मिति २०७०।१०।२६ को स्वीकृत अनुसन्धान प्रतिवेदनका आधारमा आ.व. २०६५/६६ को आय कर तर्फको कारोबारको छानबिन अनुसन्धान गरी संशोधित कर निर्धारणको सूचना जारी गरिएको हो। प्रचलित कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि साल बसाली लागु हुने आर्थिक ऐनले यस ऐनमा संशोधन गरी कर लगाउने, निर्धारण गर्ने, बढाउने घटाउने, छुट दिने वा मिन्हा दिने व्यवस्था भएकोमा बाहेक अन्य कुनै पनि ऐनले यस ऐनबमोजिम करका व्यवस्थाहरूमा कुनै पनि संशोधन परिवर्तन वा कर सम्बन्धी अन्य व्यवस्था गर्न नसक्ने भनी आय कर ऐन, २०५८ को दफा १४२ ले व्यवस्था गरेको र सोही ऐनमा भएको व्यवस्था बमोजिमको प्रक्रियाहरू अवलम्बन गरी कर परीक्षण तथा छानबिन; अनुसन्धान कार्य प्रारम्भ गरिएको हुँदा रिट निवेदन खारेज गरिपाउँ भन्ने लिखित जवाफ ब्यहोरा भएको प्रस्तुत रिट निवेदनमा निम्न विषयमा निर्णय गर्नुपर्ने देखियो:-

१) आय कर ऐन, २०५८ को दफा १०१ बमोजिम संशोधित कर निर्धारण गर्ने अवधि कति हो।

२) व्यापारिक फर्म कानूनबमोजिम विघटन भएको र हकवाला व्यक्तिको नाममा नामसारी भएको अवस्थामा Corporate Tax लाग्ने हो वा होईन।

३) रन्जना सिनेमा हलका साझेदारहरु र रन्जना ट्रेड सेन्टरका बीचमा भएको कारोबारको सम्बन्धमा यस प्रयोजनको लागि कर निर्धारण गर्न मिल्ने हो वा होईन।

सर्वप्रथम पहिलो प्रश्न संशोधित कर निर्धारण गर्ने समय अवधि कति हो भन्ने सन्दर्भमा विचार गर्दा रिट निवेदकहरुको साझेदारी फर्मको रूपमा दर्ता रही संचालन भएको रन्जना सिनेमा हल साझेदारहरुको सहमतिमा घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय काठमाडौंको मिति २०६५।५।१८ को निर्णयबाट विधिवत विघटन भएको र उक्त सिनेमा हलको जग्गा र भवनसमेत विभिन्न साझेदार व्यक्ति तथा निजका हकवालाका नाउँमा दा.खा. नामसारी भई गएको भन्ने रिट निवेदन ब्यहोराबाट देखिन्छ। विघटित रन्जना सिनेमा हलको अन्तिम आ.व. २०६५/०६६ को आय विवरण पेश गर्नुपर्ने मिति २०६६।६।३१ गते हुने भएकाले सो मितिले ४ वर्षभित्र मिति २०७०।६।३१ गतेसम्म संशोधित कर निर्धारण गरी सक्नुपर्नेमा सो अवधि नघाई विपक्षीहरुबाट मिति २०७०।१०।२९ मा म्याद जारी गरी मिति २०७०।११।८ तामेल भएको म्याद आय कर ऐन, २०५८ को दफा १०१(३) को अवधि प्रतिकूल भएकोले कर असुली सम्बन्धी काम कारवाही नगर्नु नगराउनु भनी प्रतिषेध लगायत आदेश जारी गरिपाउँ भन्ने मुख्य रिट निवेदन जिकिर रहेको पाइन्छ। आय कर ऐन, २०५८ को दफा १०१(३) बमोजिम आन्तरिक राजस्व विभागले संशोधित कर निर्धारण गर्दा सामान्यतया ४ वर्षभित्र गर्नुपर्ने व्यवस्था भएतापनि सोही ऐनको दफा १०१(४) मा उपदफा (३) मा जेसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि जालसाजीले गर्दा कुनै व्यक्तिको कर निर्धारण गलत ढंगले भएको रहेछ भने जुनसुकै बखत विभागले त्यस्तो कर निर्धारणमा संशोधन गर्न सक्नेछ। यसरी संशोधन गर्दा जालसाजी गरी विवरण राखेको वा कर निर्धारण गरेको जानकारी प्राप्त भएकोमा जानकारी पाएको मितिले एक वर्षभित्र संशोधन गरिसक्नुपर्नेछ भन्ने कानूनी व्यवस्था रहेकोले सोही कानूनी व्यवस्थाबमोजिम रन्जना सिनेमा हलको आ.व. २०६५/०६६ को आय विवरणको विस्तृत अनुसन्धान गर्दा विपक्षी करदाताले गलत ढंगले कर निर्धारण गरेको देखिएकोले आय कर ऐन, २०५८ को दफा १०१(४) बमोजिम कर निर्धारण गर्न सफाईको मौकाको लागि दफा १०१(६) बमोजिम सूचना जारी गरिएको हो भन्ने आन्तरिक राजस्व विभागका महानिर्देशक टंकमणी रिजालले पेश गरेको लिखित जवाफ ब्यहोराबाट देखिन्छ।

विपक्षीहरूले संचालन गरेको रञ्जना सिनेमा हलको आ.व. २०६५/०६६ को आय कर तर्फको कारोबारको छानबिन अनुसन्धान गरी संशोधित कर निर्धारणको सूचना जारी गरिएको हो। रञ्जना सिनेमा हलको आ.व. २०६५/०६६ आय विवरणको विस्तृत अनुसन्धान गर्दा विपक्षी करदाताले गलत ढंगले कर निर्धारण गरेको देखिएकोले आय कर ऐन, २०५८ को दफा १०१(४) बमोजिम संशोधित कर निर्धारण गर्न सफाईको मौकाको लागि दफा १०१(६) बमोजिमको सूचना जारी गरिएको हो। संशोधित कर निर्धारण हुने नहुने भन्ने विषयमा निर्णय भएको छैन संशोधित कर निर्धारण गर्ने निर्णय भएको अवस्थामा पनि त्यस्तो निर्णयमा चित्त नबुझेमा सो निर्णयमा आय कर ऐन, २०५८ को दफा ११५ बमोजिम आन्तरिक राजस्व विभागमा प्रशासकीय पुनरावलोकनको निवेदन दिन सकिने र आन्तरिक राजस्व विभागले गरेको निर्णयमा चित्त नबुझे सोही ऐनको दफा ११६(१) बमोजिम राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन दिन सकिने कानूनी व्यवस्था छ। प्रचलित कानूनमा वैकल्पिक उपचारको बाटो भएको अवस्थामा सो व्यवस्थालाई अवलम्बन नगरी विपक्षी रिट निवेदकहरूले सिधै रिटको माध्यमबाट अदालतमा प्रवेश गरेको हुँदा रिट निवेदन खारेज गरिपाउँ भन्ने आन्तरिक राजस्वको कार्यालयको लिखित जवाफ ब्यहोराबाट देखिन्छ।

प्रत्यर्थीहरूको लिखत जवाफमा रञ्जना सिनेमा हलको आय कर तर्फको कर परीक्षण अनुसन्धान गर्ने क्रममा गलत ढंगबाट कर निर्धारण गरी आय विवरण पेश गरेको देखिएकोले आय कर ऐन, २०५८ को दफा १०१(६) बमोजिम सूचना दिएको भन्ने उल्लेख भएको पाइन्छ तर निवेदकहरूलाई दिएको सूचनामा के कारण कर निर्धारण संशोधन गर्नु परेको हो सोको स्पष्ट आधार र कारण खुलाएको देखिँदैन। आय कर ऐन, २०५८ को दफा १०१(४) बमोजिम जालसाजी पूर्ण तरिकाले कर निर्धारण गरेको हुँदा निवेदकहरूलाई सूचना दिएको भनिएकोमा निवेदकहरूलाई दिएको सूचनामा उक्त ऐनको दफा १०१(४) बमोजिम जालसाजी गरी विवरण राखेको वा कर निर्धारण गरेको भनी खुलाउन सकेको देखिँदैन। आय कर ऐन, २०५८ को दफा ९६ मा आय वर्ष समाप्त भएको मितिले ३ महिना भित्रमा दफा ९७, ९८ र १०० को अधिनमा रही सो वर्षको आय विवरण बुझाउनुपर्छ भन्ने कानूनी व्यवस्था भएको पाइन्छ भने उक्त ऐनको दफा

२(झ) मा आय वर्ष भन्नाले “कुनै सालको श्रावण १ गतेदेखि अर्को सालको आषाढ मसान्तसम्मको अवधि सम्झनुपर्छ” भनी उल्लेख भएको पाइन्छ।

आय कर ऐन, २०५८ को दफा १०१ मा संशोधित कर निर्धारण भन्ने शिर्षक अन्तर्गत (१) “दफा ९९ वा १०० बमोजिम कर निर्धारण भएको व्यक्तिको करको दायित्व यस ऐनको उद्देश्यबमोजिम न्यायोचित आधारमा समायोजन गर्न विभागले संशोधित कर निर्धारण गर्न सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम गरिएको संशोधित कर निर्धारणमा पुनः संशोधन गर्न विभागले उपयुक्त ठानेमा न्यायोचित आधारमा जतिपटक पनि संशोधन गर्न सक्नेछ।

(३) विभागले उपदफा (१) वा (२) बमोजिम र निर्धारण गर्दा देहायको मितिले चार वर्षभित्र गरिसक्नु पर्नेछः-

(क) दफा ९९ बमोजिम कर निर्धारण भएकोमा आय विवरण पेश गर्नुपर्ने मिति,

(ख) दफा १०० को उपदफा (२) बमोजिम कर निर्धारण गरिएकोमा कर निर्धारण गरिएको व्यक्तिलाई दफा १०२ बमोजिम कर निर्धारणको सूचना दिएको मिति,

(ग) उपदफा (१) वा (२) बमोजिम कर निर्धारण गरिएकोमा उपदफा (१) बमोजिम संशोधन गरिएको साविकको कर निर्धारणसँग सम्बन्धित खण्ड (क) वा (ख) मा उल्लिखित मिति।

(४) उपदफा (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि जालसाजीले गर्दा कुनै व्यक्तिको कर निर्धारण गलत ढंगबाट भएको रहेछ भने जुनसुकै बखत विभागले त्यस्तो कर निर्धारणमा संशोधन गर्न सक्नेछ। यसरी संशोधन गर्दा जालसाजी गरी विवरण राखेको वा कर निर्धारण गरेको जानकारी प्राप्त भएको एक वर्षभित्र संशोधन गरिसक्नु पर्नेछ।

(५) उपदफा (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि राजस्व न्यायाधिकरण वा अन्य अधिकार प्राप्त अदालतहरूबाट कर निर्धारण संशोधन गरिएको वा निर्धारित कर घटाइएको अवस्थामा सो हदसम्म विभागले त्यस्तो कर निर्धारणमा संशोधन गर्न सक्ने छैन।

तर पुनः छानबिन गर्ने आदेश दिएमा संशोधन गर्न बाधा पुगेको मानिने छैन।

(६) यस दफा बमोजिम कर निर्धारणमा संशोधन गर्दा विभागले त्यसरी संशोधन गर्नु परेको आधार स्पष्ट खुलाई सो व्यक्तिलाई लिखित सूचना दिई त्यस्तो कर निर्धारण सम्बन्धमा सफाईको सबुत प्रमाण पेश गर्न सात दिनको म्याद दिनु पर्नेछ।” भन्ने कानूनी व्यवस्था भएको पाइन्छ।

रन्जना सिनेमा हलको अन्तिम आ.व. २०६५/०६६ को आय विवरण पेश गर्नुपर्ने अन्तिम मिति २०६६ असोज मसान्त हुने र सो नगरेमा आय वर्ष समाप्त भएको मितिले ४ वर्ष भित्र संशोधित कर निर्धारण गर्नुपर्नेमा सो अवधि २०७० साल असोज मसान्तसम्म कुनै काम कारवाही अगाडि नबढाई मिति २०७०।१०।२९ मा कर निर्धारण गर्ने सूचना जारी गरेको देखिँदा कानूनले तोकेको अवधि ४ वर्षको समय अवधि समाप्त भएको देखियो। मिति २०६७।४।१२ मा आ.व. २०६५/०६६ को कूल आय ३१,९४,५१,५००।- देखाइ अर्को आय विवरण पेश गरेको हुँदा कार्यालयलाई झुक्याई कर छल्ने नियत राखेको हुँदा सोही मिति २०६७।४।१२ ले ४ वर्षभित्र संशोधित कर निर्धारण गर्न मिल्ने भन्ने आन्तरिक राजस्व कार्यालयको लिखित जवाफ जिकिरतर्फ विचार गर्दा आय कर ऐन, २०५८ को दफा ९६(१) मा प्रत्येक व्यक्तिले आय वर्ष समाप्त भएको मितिले ३ महिना भित्र आय विवरण पेश गर्ने भन्ने व्यवस्था भएको र ऐनको दफा ९९ मा कर दाखिला गर्नुपर्ने मितिमा नै कर निर्धारण भएको मिति मानिने भन्ने प्रावधान भएको पाइन्छ। आय विवरण पेश भई दफा ९९ बमोजिम कर निर्धारण भएकोमा आय विवरण पेश गर्नुपर्ने मितिले ४ वर्ष भित्र अर्थात् २०६६।६।३१ गतेदेखि ४ वर्षभित्र संशोधित कर निर्धारण गरिसक्नुपर्ने हुँदा मिति २०६७।४।१२ देखि ४ वर्षभित्र संशोधित कर निर्धारण गर्न मिल्ने भन्ने लिखित जवाफ ब्यहोरासंग सहमत हुन सकिएन। रन्जना सिनेमा हलले कर छलि गरेकोले कारवाही गरिपाउँ भनी उजुरी परेकोले मिति २०७०।१०।२६ को स्वीकृत अनुसन्धान प्रतिवेदनका आधारमा छानबिन गर्दा आ.व. २०६५/०६६ मा कर छलि भएको पाइएकोले मिति २०७०।१०।२९ मा संशोधित कर निर्धारणको सूचना जारी गरिएको हो। आय कर ऐन, २०५८ को दफा १०१(४) मा जालसाजीले गर्दा कुनै व्यक्तिको कर निर्धारण गलत ढंगले भएको अवस्थामा जुनसुकै बखत विभागले त्यस्तो कर निर्धारण गर्न सक्नेछ। जालसाजी गरी कर निर्धारण गरेको जानकारी पाएको एक वर्षभित्र संशोधन गरी सक्नुपर्ने कानूनी व्यवस्था भएकोमा मिति २०६७।४।१२ मा स्वयम् कर निर्धारण गरी

पेश गरेको आ.व. २०६५/०६६ को आय विवरणमा गलत ढंगले कर निर्धारण गरेको पाइएको हुँदा आय कर ऐन, २०५८ को १०१(४) बमोजिम संशोधित कर निर्धारणको सूचना जारी गरिएकोले रिट खारेज गरिपाउँ भन्ने लिखित जवाफ ब्यहोरा सम्बन्धमा हेर्दा रन्जना सिनेमा हल विघटन भएपछि साझेदारहरुले गरेको व्यवहार जालसाजी मान्न मिल्दैन, जालसाजी हो भने पनि जालसाजी गरी विवरण राखेको वा कर निर्धारण गरेको जानकारी पाएको १ वर्षभित्र संशोधन गरिसक्नुपर्ने व्यवस्था भएको पाइन्छ। निवेदकलाई मिति २०६६।३।१६ बाट बयान लिने काम शुरु गरी मिति २०६८।११।२८ सम्म बयान लिएको देखिन्छ। कर निर्धारणको सूचना भने मिति २०७०।१०।२९ मा मात्र जारी भएको देखिन्छ। यी निवेदकबाट जालसाजी गरी आय विवरण पेश गरेको वा कर निर्धारण गरेको भए उक्त ऐनको दफा १०१ को उपदफा (४) बमोजिम उल्लिखित निवेदकबाट बयान लिने काम सकेको मिति २०६८।११।२८ बाट १ वर्ष भित्र अर्थात् मिति २०६९।११।२७ सम्म कर निर्धारण संशोधन गरी सक्नुपर्ने बाध्यात्मक कानूनी व्यवस्थाको विपक्षीहरुबाट पालना भएको देखिँदैन। उक्त आय वर्षको कारोबार सम्बन्धमा संशोधित कर निर्धारण आय विवरण पेश गर्नुपर्ने मिति २०६६।६।३१ गते हुने भएकोले सो मितिले ४ वर्ष मिति २०७०।६।३१ पछि संशोधित कर निर्धारण हुने अवस्था देखिँदैन। कानूनमा तोकिएको हदम्याद वा म्यादको अर्थ उक्त अवधि समाप्त भएपछि सो विषय उठान हुन नसक्ने हो। यसको उद्देश्य कानूनद्वारा निर्धारित समय व्यतित भएपछि मुद्दा चलन सक्दैन भनी सुनिश्चित गराउनु हो। ढिलो दाबीलाई अन्त्य गर्नु नै यसको मुख्य उद्देश्य रहने हुन्छ। निर्धारित हदम्याद भित्रै कानूनी प्रक्रिया पूरा गरी निर्णय गरिसक्नुपर्ने अनिवार्य शर्त हो। पक्षको अनुकूलता हेरी हदम्याद बिस्तार वा संकुचन हुन सक्दैन। ने.का.प. २०५६ अंक ४ निर्णय नं. ६६९६ को निवेदक प्रतिवादी मैया शाह भन्ने गुणराज्यलक्ष्मी शाहसमेत विरुद्ध विपक्षी वादी उत्तमप्रसाद खरेल भएको दाखिल खारेज नामसारी मुद्दामा “कानूनबमोजिमको हदम्याद भित्र नालिस गरिनुपर्ने हुन्छ। कानूनी म्याद छ छैन सो सम्बन्धमा स्वयं पक्ष नै जागरुक हुनुपर्दछ, अन्यथा कानूनी हक गुम्न जाने हुन्छ। हदम्यादको प्रश्न भएकोले जुनसुकै अड्डाले पनि मुद्दामा ठहर निर्णय गर्नुपूर्व फिराद कानूनको म्याद भित्रको छ, छैन भनी अनिवार्य रूपले हेरिनुपर्ने हुन्छ। हदम्याद नघाई परेको फिरादमा तथ्य भित्र प्रवेश गरी इन्साफ गर्न नमिल्ने कुराको जानकारी पक्षले अनिवार्य रूपले

राखनुपर्छ”, भनी सिद्धान्त प्रतिपादन भएको पाइन्छ। ने.का.प. २०६९ अंक १ नि.नं. ८७४४ नमस्ते ट्राभल प्रा.लि.का अध्यक्ष महेन्द्रमान श्रेष्ठ विरुद्ध ए.सी. गार्मेन्ट भएको रकम दिलाई भराई पाउँ भन्ने मुद्दामा “हदम्यादको विषय मुद्दाको कुनै पक्षले आफ्नो इच्छाअनुकूल संकुचित वा बिस्तार गर्ने विषय नभई यो विशुद्ध विधायिकी कानूनद्वारा निर्दिष्ट कानूनी हक भएकाले यस्तो हकलाई कुनै पक्षको अनुकूल वा प्रतिकूल हुने गरी व्याख्या गर्न नमिल्ने, कानूनमा हदम्यादको विषय जे जुन रूपमा र जसरी प्रयुक्त भएको छ, अदालतले पनि सो सम्बन्धी कानूनी प्रावधानको व्याख्या कानूनी शब्दको अर्थ र उद्देश्यअनुरूप मात्रै गर्नुपर्ने” भन्ने सिद्धान्त प्रतिपादन भएको पाइन्छ। साथै ने.का.प. २०७० अंक २ नि.नं. ८९६० को पुनरावेदक प्रतिवादी गोले मगरसमेत विरुद्ध विपक्षी वादी अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग भएको उत्प्रेषण मिश्रित मुद्दामा “राज्यका हरेक अंग तथा पदाधिकारीहरूका कामकारवाही र क्रियाकलाप कानूनसम्मत हुनुपर्दछ। कोही पनि कानूनभन्दा बाहिर जान सक्दैन। कुनै पनि निकायले जतिसुकै राम्रो परिणाम आउने काम गरे पनि यदि त्यो काम गर्ने अधिकार त्यो निकायलाई छैन अर्थात् नभएको अधिकार प्रयोग गरी निर्णय भएको छ भने त्यस्तो निर्णयले वैधता प्राप्त गर्न सक्दैन किनकी कानूनी शासनमा कानूनबमोजिम भए गरेको कामले मात्र मान्यता पाउने” भनी सिद्धान्त प्रतिपादन भएको पाइन्छ। त्यसैगरी ने.का.प. २०६३ अंक ७ नि.नं. ७७३० पुनरावेदक प्रतिवादी अर्थ मन्त्रालय, आन्तरिक राजस्व विभाग, कर कार्यालय विराटनगर विरुद्ध विपक्षी वादी हुलास वायर इण्डष्ट्रिज प्रा.लि.का संचालक महेन्द्रकुमार गोल्ल्या भएको आयकर मुद्दामा मा “कर अधिकृतको कर निर्धारण गर्ने कार्य न्यायिक कार्य हो। कर अधिकृत कर निर्धारणको प्रक्रियामा छानबिन गर्ने अधिकृत हुनुका साथै कर निर्धारण गर्ने अधिकारी पनि हुँदा निजको कानूनी हैसियत आरोपी एवम् निर्णयकर्ता दुवै हुने, कर सम्बन्धी विवादमा अमुक रकम यो यस कारणले करयोग्य छैन भनी करदाताले देखाएको अवस्थामा कर लगाउन चाहने कर अधिकृत या कार्यालयले यो यस परिवन्दबाट कर लाग्ने हो भन्ने देखाउनु पर्ने हुन्छ। कर लाग्ने आय हो भन्ने कुराको प्रमाण पुऱ्याउने भार कर कार्यालय वा कर अधिकृत उपर नै हुने, कर सम्बन्धी विवादमा प्रमाणको भारको अत्यन्तै महत्व र आवश्यकता हुँदा करदाता उपर मात्र प्रमाण पुऱ्याउने भार नरहने”। भन्ने सिद्धान्त प्रतिपादन भएको पाइन्छ। उपरोक्त प्रतिपादित सिद्धान्तसमेतबाट

आय विवरण पेश गर्नुपर्ने मितिले ४ वर्षभित्र र जालसाजीपूर्ण तरिकाले कर निर्धारण भएको अवस्थामा जानकारी पाएको मितिले १ वर्षभित्र संशोधित कर निर्धारण गरेको देखिएन।

संशोधित कर निर्धारण आदेश उपर आन्तरिक राजस्व विभागमा प्रशासकीय पुनरावलोकनको निवेदन दिन सकिने र आन्तरिक राजस्व विभागले गरेको निर्णयमा चित्त नबुझेमा राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन दिन सकिने प्रचलित कानूनमा वैकल्पिक उपचारको बाटो भएको अवस्थामा सिधै रिट निवेदन दायर गरेको हुँदा रिट निवेदन खारेज गरिपाउँ भन्ने आन्तरिक राजस्व विभागको लिखित जवाफ जिकिर सम्बन्धमा विचार गर्दा प्रचलित कानूनमा वैकल्पिक उपचारको बाटो भए पनि पर्याप्त र प्रभावकारी उपचारको बाटो नभएको अवस्थामा र अधिकारक्षेत्र बाहिर गई निर्णय गरेकोमा वा कानूनको प्रत्यक्ष उल्लंघन गरी निर्णय गरेको देखिन आएमा अन्य वैकल्पिक उपचारको बाटो भए पनि अवधि नाघेपछि संशोधित कर निर्धारण गर्ने अधिकार नै नभएकोमा त्यसरी संशोधित कर निर्धारण गरेको कार्य आफैमा कानून विपरीत भएको अवस्थामा पुनरावेदकीय अधिकारको वैकल्पिक उपचारको व्यवस्था रहेकोले रिट निवेदन खारेज गरिपाउँ भन्ने लिखित जवाफ जिकिरसंग सहमत हुन सकिएन।

दोस्रो प्रश्न अर्थात् व्यापारिक फर्म कानूनबमोजिम विघटन भएको र हकवाला व्यक्तिको नाममा नामसारी भएको अवस्थामा Corporate-Tax लाग्ने हो वा होईन भन्ने सम्बन्धमा विचार गर्दा साझेदारी फर्म विघटन भएपछि साझेदारहरुको हक हुन आएको रन्जना सिनेमा हलका नाउँको जिल्ला काठमाडौं, काठमाडौं महानगरपालिका वडा नं. २४ कि.नं. ३५० क्षेत्रफल ५-६-०-१ जग्गा कित्ताकाट भई कि.नं. १६१९ क्षेत्रफल ०१२६४.३९ वर्गमिटर जग्गा रामकृष्ण श्रेष्ठसमेत ६ जनाका नाउँमा र कि.नं. १६२० को क्षेत्रफल ०१४७२.०७ वर्गमिटर जग्गा हरिकृष्ण श्रेष्ठ समेत ९ जनाको नाउँमा दा.खा. नामसारी भई गएको भन्ने रिट निवेदन ब्यहोराबाट देखिन्छ। उक्त जग्गा दा.खा. गरी लिँदा नियमले लाग्ने रजिष्ट्रेशन दस्तुर रु.९,४२,६६१।९५ राजस्व दाखिल गरेको देखिन्छ। आय कर ऐन, २०५८ को दफा २(द) मा “गैरव्यावसायिक करयोग्य सम्पत्ति” भन्नाले देहायका सम्पत्ति बाहेकका जग्गा, भवन तथा कुनै निकायमा रहेको हित वा सुरक्षण सम्झनुपर्छ:-

१) व्यावसायिक सम्पत्ति, हासयोग्य सम्पत्ति वा व्यापारिक मौज्जात

२) कुनै प्राकृतिक व्यक्तिको निम्न अवस्थाको निजी भवन,-

क) अविच्छिन्न तीन वर्ष वा सोभन्दा बढी अवधि स्वामित्वमा रहेको, र

ख) सो व्यक्तिले अविच्छिन्न वा पटक पटक गरी कुल तीनवर्ष वा सोभन्दा बढी बसोबास गरेको।

३) कुनै प्राकृतिक व्यक्तिको एक करोड रुपैयाँभन्दा कम मूल्यमा निसर्ग गरेको निजी भवन, वा

४) तीन पुस्ताभित्र भएको खरिद बिक्री बाहेक अन्य किसिमले हस्तान्तरण गरी निसर्ग गरेको सम्पत्ति। भन्ने कानूनी व्यवस्था रहेको छ।

साझेदारी फर्म रन्जना सिनेमा हल विघटन भै हकवाला निवेदकहरूका नाउँमा दर्ता श्रेस्ता कायम हुन गएको जग्गा र भवन गैर व्यवसायिक करयोग्य सम्पत्ति हुने भएकाले उक्त सम्पत्ति निसर्गबाट प्राप्त लाभमा तत्कालिन आर्थिक ऐन, २०६६ बमोजिम १०% पूँजीगत लाभकरसमेत भुक्तानी गरेको देखिन्छ। साझेदारी फर्म विघटन भएको दिनको बजार मूल्य रु.३४,४३,६०,०००।- मा ऐनबमोजिम लाभ कायम गरी संस्थागत कर चुक्ता भै सकेकोले सो हदसम्मको रकम लागत कायम हुने देखिन्छ। सोभन्दा बढी प्राप्त भएको रकम मात्रै पूँजीगत लाभकर प्रयोजनको लागि लाभ हुने देखिन्छ। सो मध्ये एक करोड मूल्यसम्म पूँजीगत लाभकर नलाग्ने हुँदा उक्त रकम कटाई पूँजीगत लाभकर योग्य लाभमा कर भुक्तानी गरेको देखिन्छ। यसरी कर चुक्तापछि घर जग्गा दा.खा. नामसारी भै हकवाला व्यक्तिहरूको स्वामित्व कायम भै सकेपछि विघटित फारमको कारोबार मानी Corporate Tax लाग्ने देखिएन।

तेस्रो प्रश्न रन्जना सिनेमा हलका साझेदारहरू र रन्जना ट्रेड सेन्टर बिचमा भएको कारोबारको सम्बन्धमा यस प्रयोजनको लागि कर निर्धारण गर्न मिल्ने हो होईन भन्ने सन्दर्भमा विचार गर्दा रन्जना सिनेमा हल साझेदार फर्म विघटन भएपछि हकवाला व्यक्तिका नाउँमा घर जग्गा स्वामित्व भै सकेपछि सो घरजग्गा रन्जना ट्रेड सेन्टर प्रा.लि.लाई बिक्री गरेको पाइन्छ। रन्जना ट्रेड सेन्टर प्रा.लि. एक छुट्टै कानूनी अस्तित्व भएको कानूनी व्यक्ति भएको भन्ने देखिन्छ। रन्जना सिनेमा हलका साझेदारहरूले नै साझेदारी फर्म विघटन पश्चात रन्जना ट्रेड सेन्टर प्रा.लि. स्थापना गरेको भनी प्रत्यर्थीहरूले पुष्टि प्रमाणित गराउन सकेको देखिँदैन। रन्जना सिनेमा हल साझेदारी फर्म र रन्जना ट्रेड सेन्टर प्रा.लि.को शेयरधनीहरू एउटै व्यक्ति हुन् भन्ने जिकिर लिएको पनि पाइँदैन। रन्जना सिनेमा हलको

साझेदारी फर्म विघटन हुनु अगावै रन्जना ट्रेड सेन्टर प्रा.लि. शेयरधनी र विघटित रन्जना सिनेमा हलका केही साझेदारहरु भएको कारोबारलाई विघटित फर्मको कारोबार भन्ने मिल्ने देखिँदैन। साझेदारी फर्म विघटन भै साझेदारी फर्मको सम्पत्ति साझेदारहरुमा हस्तान्तरण भै सोमा भएको लाभमा कर भुक्तानी भैसकेको अवस्थामा पुनः सोही सम्पत्ति हस्तान्तरण भएको मानी दोहोरो कर लगाउन मिल्ने कानूनी व्यवस्थासमेत भएको देखिँदैन।

यसप्रकार कर निर्धारणको अवधि समाप्त भईसकेपछि एक वर्गमा पर्ने सम्पत्ति र छुट्टै कारोबारलाई अर्को व्यक्ति र वर्गमा पारी विघटित फर्मको कारोबार भनी कर निर्धारण गर्न जारी सूचनाबाट निवेदकहरुको मौलिक एवम् कानूनी हकमा आधात पुगेको हुनाले प्रत्यर्थीहरुबाट मिति २०७०।१०।२९ मा जारी भई मिति २०७०।११।८ मा निवेदकहरुका नाउँमा तामेल भएको आय कर ऐन, २०५८ को दफा १०१(६) बमोजिमको सूचना उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरी रिट निवेदकहरुको मागबमोजिम रिट जारी हुने ठहर्छ। सोको जानकारी विपक्षीहरुलाई दिई दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल निमयानुसार गरी बुझाई दिनु।

न्यायाधीश

उक्त रायमा म सहमत छु।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत:- यमप्रसाद बास्कोटा

कम्प्युटर गर्ने:- मन्जिता ढुंगाना

इति सम्बत् २०७३ साल चैत्र १३ गते रोज १ शुभम्